

суҳбатлари билан таништириш; Эрталаб ва куннинг ярмида гимнастика машқлари, ҳаракатли, ўйинлар, ёқимли ҳамда ўйноқи рақсларни ижро этиш; Оилавий бўлиб кечки пайтларда хушманзарали боғлар, ҳиёбонларда сайр қилиш. Телекўрсатувдаги соғломлаштириш машқлари, сайр-саёҳатларни доимо кўриб бериш, уларни амалда бажариш. Тиббиёт, жисмоний барбия таълими ва бадий асарларда тасвир этилган узоқ умр кўришга доир мавзуларни ўқиш, амал қилиш. Халқимиз, миллатимизга эриш (ноўхшов ноодатий) бўлган бази бир иллатлардан (кийиниш, уялиш, тортиниш, дангасалик, зебу-зийнатга ботиб ўддаиб юуриш ва ҳ.к) кутилиш; Саломатлик йўлида зарур, эҳтиёжлар натижасида спорт кийимларини кийиш, ўйин майдонлари (турар жойлар) ва ҳиёбонлар сайр қилиш, югуриш, рақсларга тушиш (муסיқа остида) мақсадга мувофиқдир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Абдумаликов Р., Холдоров Т. Туризм: Ўқув қуланма .: Ўқитувчи 1988;
2. Холлиев И., Икромов А. Экология: Ўқув қуланма Т.: Мехнат, 2001, 208 б;
3. ЎЗРнинг “Туризм тўғрисида”ги қонунини Т.: 1999. Янги таҳрир. 2019. 18 июнь.

ТАФАККУР УСЛУБИНИНГ ФАЛСАФИЙ-МЕТОДОЛОГИК ТАҲЛИЛИ

Ҳосилмуродов Ислоҳ Ҳамитолим ўғли

ЎзМУнинг Жиззах филиали “Ижтимоий фанлар”

кафедраси ўқитувчиси

Султоналиева Гулиона Шерзод қизи

ЎзМУнинг Жиззах филиали талабаси

Аннотация: Бугунги кунда ер юзини қамраб олган глобаллашув жараёни натижасида инсоният онги ва тафаккурида кескин ўзгаришлар юз бермоқда. Айниқса, тафаккур тарзига турли хил ментал таъсирларнинг кучайиши ортмоқда. Дунёни англаш, ҳаёт ва жамият қонуниятларини ҳар томонлама идрок этиш, ер юзидаги турли халқлар ва миллатлар дунёқарабини билиш учун ҳам фалсафий тафаккурнинг аҳамияти беқиёс. Бир сўз билан айтганда, ёшларимизни фалсафий тафаккур билан қуроллантириш - давр талаби.

Калит сўзлар: Тафаккур, фикр, мулоҳаза, ақлий билиш, структура, моҳият, борлиқ, табиат, жамият, мантиқ, менталитет.

Маълумки, одамлар қадимдан «услуг» тушунчасини санъат, адабиёт, архитектура асарлари хусусиятини изоҳлаш учун ишлатганлар. Ҳозир эса, бу тушунча кенг маънода қўлланилмоқда. Тафаккур услуги, унинг структураси ва функциялари ҳақида тўхталишдан аввал тафаккурнинг ўзи нима эканлигини англаб олишимиз муҳимдир.

Табиатнинг гултожи бўлган, жамики тириклик ичида фақатгина инсонга энг буюк неъмат сифатида тафаккур берилган. Бизнингча тафаккур инсоннинг инсон эканлигини тасдиқловчи энг асосий мезондир. Тафаккурнинг ўзи “арабча сўз бўлиб фикрлаш, ақлий билиш” деган маънони билдиради. Яъни, фикрлаш билан тафаккур айнанлик хусусиятига эга. Тафаккурнинг моҳияти, унинг инсон ҳаётидаги нақадар муҳим эканлиги ҳақида мулоҳазалар қадимдан то бугунгача ҳам тўхтагани йўқ. Антик давр юнон файласуфи Платон “тафаккур ягона муносиб тангадир, фақатгина ана шу тангага ҳамма нарсани алмашиш мумкин”[1] деб тафаккурни юксак баҳолаган. Фаробий ҳам мантиқ илми, тафаккур илми ҳақида фикр юритар экан, у шундай дейди: “Бизнинг мақсадимиз ақлни хатога йўл қўйиш мумкин бўлган барча ҳолларда, тўғри тафаккурга етаклайдиган, унинг ёрдамида ҳар сафар хулоса чиқараётганда адашишга қарши эҳтиёт чораларини кўрсатадиган санъатни-мантиқ санъатини ўрганишдир”[2]. Бизнингча ҳам тафаккур инсон

ҳаётининг асосий пойдеворидир. Тафаккурсиз инсон шунчаки инсон қиёфасидаги одамнинг бир вакили бўлиб гавдаланади. Тафаккурнинг инсон ҳаётидаги аҳамиятини Президент И.А.Каримовнинг “куч-билим ва тафаккурда” деган фикрида ҳам яққол кўринади. Дарҳақиқат, куч ҳамиша билим ва юксак тафаккур соҳибларида бўлган буни тарих домимо исботлаб келмоқда.

Деярли барча табиий, ижтимоий-гуманитар фанларнинг асосий ўрганиш объекти тафаккурдир. Масалан, фалсафа тафаккурнинг борлиққа, дунёга бўлган муносабатини ўрганади. Психология эса, тафаккурнинг норматив ривожланиши, унинг вазифаларини, сезги, идрок, тасаввур, хотира, диққат каби психик ҳолатлар билан алоқадорлигини билишга ҳаракат қилади. Физиология фани тафаккурнинг табиий асосини, яъни инсон мияси фаолиятидаги фикрлаш жараёни механизмларини таҳлил қилади. Мантиқ эса бошқа фанларнинг ўрганиш йўналишларидан фарқли равишда тафаккурнинг шакл ва қонуниятларини тадқиқ қилиш билан шуғулланади.

Тафаккур аниқ билимлар, далилларга суянади, таҳлил қилади, қиёслайди, умумлаштиради, хулосалар чиқаради. Шунга кўра тафаккурда қуйидаги асосий хусусиятлар мавжуд:

биринчидан, тафаккур ҳиссий билишдан фарқли ўлароқ, воқеликни ўз аниқ табиатидан мавҳумлаштиради, унинг муҳим белгиларини номуҳимларидан ажратиб, умумлашган образлар шаклида акс эттиради. Масалан, ҳуқуқшуносликда “давлат” тушунчасида, тафаккурда ўзига хос алоҳида такрорланмас белгиларга эга бўлган аниқ бир давлатни эмас, балки барча давлатларга хос бўлган умумий ва муҳим белгиларни умумлаштирган, мажбурлаш воситаси ва усулларига эга бўлган, жамиятни бошқарувчи сиёсий ташкилот сифатидаги мавҳумлашган образ гавдаланади;

иккинчидан, тафаккур воқеликни фақатгина сезгилар орқали эмас, балки муайян тажриба ва билимлар орқали чуқурроқ билишдир. Масалан, инсон бирон-бир жиноятни ёки қилмишни ўз кўзи билан кузатмасдан туриб, далиллар асосида у ҳақида хулоса чиқариши мумкин;

учинчидан, тафаккур инсон ақлида ҳосил бўлган ҳар қандай фикр фақат тилда моддий ифодасини топиши мумкин;

тўртинчидан, тафаккур воқеликни ижодий ва фаол акс эттирувчи жараёндир.

Демак, тафаккур – инсон ҳаёти барҳаётлиги негизидир. Чунки, тафаккур орқали инсон ижтимоий ҳаётда ўзига мос равишда мавқе эгаллайди.

Тафаккур услуби яъни фикрлаш санъатининг ўзига хослиги тарихи инсоннинг онгли фаолият юрита бошлаган даврига бориб тақалади. Зеро, тафаккур услуби инсон фаолиятида бирор-бир муаммони ҳал қилишда ва ҳақиқатни англашида ўзини намоён қилади. Шунинг учун ҳам тафаккур услубининг структурасини, функцияларини билиш инсон учун энг долзарб масаладир. Бизнингча, тафаккур услуби бу ҳиссий ва ақлий билимга асосланган, воқеликни воситали инъикос эттиришдир.

Дунёда қанча инсон бўлса, худди шунга тенг тафаккур услуби мавжуд. Чунки, инсонларнинг бармоқ излари бири-иккинчисиникига ўхшамаганидек, айнан бир хил фикрлайдиган инсонлар ҳам бўлиши жуда қийин. Хаттоки бир-бирига икки томчи сувдек ўхшайдиган эгизаклар ҳам бирон нарса ёки воқеа-ҳодисага нисбатан айнан бир хил фикр билдиришмайди. Бу аксиома бугун ўз исботини топган. Шундай экан, тафаккур услуби бу инсонларнинг фикрлаш жараёнидаги ўзига хос йўналишидир. Яъни инсонлар муайян муаммони ҳал қилиш учун фикр юритади, олдинги хулосалар билан қиёслайди ва янги бир фикрга эга бўлади. Тафаккур услуби ўз навбатида инсоннинг фаолиятида намоён бўлади ва фаолиятини бошқаради. Масалан, жиноят ишини очаётган терговчининг тафаккур услуби қанчалик кенг қамровли бўлса, жиноят иши тез ва тўғри ечимини топиши мумкин.

Ҳар бир инсоннинг тафаккур услуби турлича бўлганидек, халқлар, миллатларники ҳам бир-биридан фарқ қилади. Яъни, тафаккур услубининг шаклланиши ва намоён бўлиши ижтимоий-тарихий вазият билан бир қаторда географик, этник хусусиятларга ҳам

чамбарчас боғлиқ. Масалан, “миллий ўзликни англаш, миллий ғурур ва миллий ифтихор туйғусини тарбиялаш, миллатнинг тили, маданияти халқимизнинг асрлар давомида шаклланган ўзига хос урф-одатлари, маросимлари ва қадриятларида алоҳида мазмунга эга бўлган тафаккур услубини кўришимиз мумкин”[3]. Бизнинг халқимизда жамоавийлик кайфиятидаги тафаккур услуби доминантлик қилади. Бу айниқса тўй-маракаларда, мотам маросимларида, ҳашарларда яққол намоён бўлади. Ёки, “тилимиздаги меҳр-оқибат, меҳр-муҳаббат, меҳр-шафқат, кадр-қиммат деган, бир-бирини чуқур маъно-мазмун билан бойитадиган ва тўлдирадиган ибораларни олайлик. Қанчалик ғалати туюлмасин, бу ибораларни бошқа тилларга айнан таржима қилишнинг ўзи мушкул бир муаммо”[4]. Ҳақиқатан, тафаккур услуби кенг қамровли тушунчадир.

Хулоса шуки, инсоният ҳаётида катта ўзгаришлар юз бераётган, миллий чегаралар ювилиб, миллатлар ва халқлар орасида янгича муносабатлар авж олаётган, турлича муносабатлар қуршовида қолаётган даврда, миллий ўзликни сақлаб қолиш ва миллий тафаккур услубини ҳар томонлама ривожлантириш долзарб масала бўлиб қолаверади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. С.Жўраева. 96 мумтоз файласуф. –Т.:Янги аср авлоди, 2011., 46-б.
2. Xosilmurodov Islom Xamitolim o'g'li, Sultonaliyeva Gulshona Sherzod qizi. “Mantiq ilmini o'rganishning ahamiyati”. Zamonaviy ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning ustuvor yo'nalishlari, ijtimoiy va pedagogik-psixologik asoslari. 2022 yil. 250-bet.
- 3.Xosilmurodov Islom Xamitolim o'g'li, O'zbekistonda bag'rikenglik va millatlararo totuvlik g'oyalarining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati. Jamiyat va innovatsiyalar. 2021 yil 10b.
- 4.Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. –Т.: Маънавият, 2008, 8-б.
5. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
6. Fayzullaev S. B. Fostering the qualities of agility of basketball pupils in Uzbekistan //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1171-1176.

DARS MASHG'ULOTLARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA YANGI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Ibragimov Xayrulla Hamdamovich f.f.f.d. (PhD)

O'zMU Jizzax filiali “O'zbek tili va adabiyoti”

kafedrasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada texnologiya, dars texnologiyasi va yangi pedagogik texnologiyalar xususida to'htalib, ushbu texnologiyalarni dars jarayonlariga tadbiq qilish xususida qisqacha to'xtalib o'tdik.

Kalit so'zlar: Texnologiya, pedagogik texnologiya, dars texnologiyasi, o'qitish texnologiyasi, ma'lumot texnologiyasi, mahorat, san'at, o'qituvchi, o'quvchi, tafakkur va tasavvur.

Bugungi kunda ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalarga, darslarni o'qitishning faol usullarini qo'llab tashkil etish muammolarining yechimiga qo'yilgan talab tobora ortib bormoqda. AQSh va Yevropa mamlakatlarida «ta'lim texnologiyasi» sifatida e'tirof etilgan nazariya bo'lib, uning yaratilishi to'g'risida ma'lumot beruvchi manbalarni o'rganish natijalari shuni ko'rsatdiki, ta'lim tizimini pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish g'oyasi o'tgan asrning boshlarida g'arbiy Yevropa hamda AQShda ta'lim tizimini isloh qilish, ta'lim